

1898; *Několik kapitol z dějin naší slovesnosti*, 1912). Soustředoval se v nich i k problematice novější literatury 19. století; objeveně působily zvláště jeho studie o počátcích obrozenského básnictví, jež provázel i edicemi (*Almanachy A. J. Puchmajera*, 1917–21).

Ve Vlčkově vědeckém díle došla uskutečnění snaha zvládnout rozsáhlou, pozitivistickým pojetím vědy ovlivněnou základnu historických fakt v myšlenkově uceleném obraze dějinné epochy. Podněty vyplývající z osamostatnění literárního dějepisectví a z uplatnění historismu v literárním studiu silně ovlivnily další podobu české literární historie a v individuálně odlišných podobách se objevovaly ve všech pracích tzv. Vlčkovy školy, k jejímž představitelům patřili J. Jakubec, J. Hanuš, J. Máchal i mladší M. Hýsek, A. Pražák aj.

Jindřich Vodák

/ 1867 - 1940 /

Literární a divadelní kritik, vycházející z realistického pojetí uměleckého díla a podílející se na myšlenkovém a metodologickém rozmachu kritiky 90. let; průkopnickou úlohu sehrál zejména v oblasti kritiky divadelní. Svými referáty soustavně sledujícími téměř padesát let vývoje dramatu podstatně přispěl k vybudování teoretických základů, kritických měřítek i odborné terminologie moderní české divadelní kritiky.

Jindřich Vodák se narodil 8. 11. 1867 v Lysé nad Labem a po studích češtiny a francouzštiny na filozofické fakultě Karlovy univerzity učil od r. 1894 jako středoškolský profesor v několika městech, než zakotvil v r. 1899 v Praze jako francouzštinář žižkovské reálky. Z francouzštiny také překládal (E. Roda, N. C. Flammariona, F. R. Chateaubrianda, Stendhala, G. Flauberta) a zpracovával hesla o francouzské literatuře pro *Ottův Slovník naučný*. Na začátku 90. let začal přispívat do *Literárních listů* a jiných časopisů, v nichž vystupovala mladá kritika v čele s F. X. Šaldou (v r. 1908 s ním a s J. S. Macharem redigoval literární časopis *Novina*); brzy byl však získán Janem Herbenem pro soustavnou spolupráci v realistickém *Čase*, jemuž zůstal věren až do jeho zániku v době první světové války. Vystřídal pak několik dalších novin (*Česká stráž*, *Venkov*, *Československé noviny*) a časopisů (*Jeviště*, jež také redigoval) a zakotvil jako kulturní zpravodaj *Českého slova*, které bylo ve své době vyhledáváno právě pro Vodákův pohotově reagující a soustavný divadelní referát.

Po vzniku republiky byl Vodák jmenován radou ministerstva školství a 1928 dostal čestný doktorát filozofie, ale vnější pocty nijak nezměnily život novinového kritika, neúnavně posuzujícího – většinou pod šifrou

iv – novinky české literatury a téměř denně vysedávajícího na premiérách a generálkách velkých divadel i drobných profesionálních či ochotnických scén. Zemřel 10. 4. 1940 ve svém bytě na Žižkově na zápal plic; ještě týž den vyšly v Českém slově jeho poslední dva divadelní referáty, dopsané několik hodin před smrtí.

První recenzi uveřejnil Vodák v roce Nerudovy smrti (1891); touto shodou jako by byla symbolicky vyjádřena kontinuita mezi kritickou tvorbou obou autorů a jejím zaměřením. Vodák, po celý život kritik denních listů, pokračuje nejen v Nerudově pojetí novinové kritiky, ale směřuje i k obdobným otázkám: k národní vzdělanosti a její duchovní úrovni, k osobitosti a lidovosti literatury a ke vztahu tvorby k vyspělým formám národního života. Podoba těchto problémů je u Vodáka od počátku poznamenána vlivem politického realismu, zejména jeho zdůrazňováním klíčové úlohy kritiky v nápravě společnosti a lidského individua i pojetím sociálních a morálních vztahů mezi uměním a životem. Samo soustředění k denní službě v tisku blízkém realismu znamenalo pro Vodáka do jisté míry i přijetí Masarykovy představy o významu drobné pozitivní práce pro růst myšlenkové úrovně české společnosti: ve shodě s tímto ideálem včlenil do novin literární a zejména divadelní kritiku a vytvořil z ní pravidelnou a samozřejmou součást denního tisku.

Jindřich Vodák je však také současníkem kritického nástupu generace 90. let a s F. X. Šaldou a F. V. Krejčím jedním z trojice jejích nejvýraznějších kritiků; ztělesňuje mezi nimi typ autora, pro něhož se kritická tvorba stala jedinou oblastí díla a jediným způsobem sebevyjádření. S generačním úsilím spojuje Vodáka důraz na metodologickou stránku kritické činnosti a snaha postavit kritiku na odborně vědecký základ. Vodák – podobně jako Šalda, Krejčí i Procházka – hledá cestu k takovému soudu v příkladu francouzské kritiky posledních desíletí (H. Taine, J. M. Guyau, E. Hennequin), k níž má blízko i svým odborným romanistickým zaměřením.

V duchu individualismu generace 90. let zdůrazňuje také Vodák jedinečnost uměleckého výrazu a stylu, v kritice pak rozhodující význam osobního zaujetí; i on tak realizuje ústřední problém kritiky z konce století – poměr mezi subjektivním základem a objektivním významem kritického soudu. U Vodáka se tato vnitřní antinomie na první pohled kloní k pólu odosobněné vědeckosti: přispívá k tomu zdůrazňovaná akribie jeho posudků a smysl pro detail, aparát odborných poznatků, dávající najevo sčtetlost a poučenost, i literárněhistorická snaha začleňovat kritizovaná díla do vývojových souvislostí. Přes všechno úsilí o definitivní platnost však tyto soudy často odhalují východisko v ryze subjektivním vkusu a vnímavosti kritikově, které se ve Vodákově případě v podstatě kryly s uměleckým realismem. Proto viděl umělecké vrcholy v ruském románu 19. století a v dramatech Ibsenově, proto prosazoval význam Macharův v české poezii a valnou měrou vytvořil i jeho velkou popularitu na začátku 20. století. Rozsahem nevelké Vodákovy stati o literatuře měly leckdy průkopnický význam v pře-

hodnocení řady dobově platných literárněhistorických soudů (např. o Máchově byronismu, o básnickém významu M. Z. Poláka aj.).

I v činnosti divadelního referenta – nejpodstatnější složce Vodákova kritického odkazu – se prosazovala orientace k psychologickému realismu. Na českém divadle ho představovaly zejména režie J. Kvapila z počátku 20. století a herecké osobnosti H. Kvapilové a E. Vojana. Teoreticky směřovaly Vodákovy kritiky k modernímu pojetí divadla jako svébytné umělecké oblasti vytvářené jednotou složek divadelního projevu. Divadelní referát, který byl v tradiční novinové podobě většinou omezen na zhodnocení dramatického textu, jež doplňovaly všeobecné soudy o výkonech představitelů jednotlivých rolí, Vodák zbavil tohoto jednostranného zřetele k literárně dramatické složce a posunul ho – po iniciativních podnětech Nerudových a Hostinského a shodně se svým současníkem V. Tillem – blíže k rozboru konkrétního divadelního představení. Vodákovy kritiky sledují scénografickou stránku a soustřeďují se k režijnímu pojetí hry; zejména však pečlivě rozebírají práci herce, kterého chápou jako základního, ničím nenahraditelného činitele divadla, vytvářejícího z dramatického textu konkrétní umělecký tvar. Vodák se ve svých rozbořech postupně dopracovával k stále přesnějšímu a jemnějšímu postihu způsobu, jakým herec převádí dramatickou osobu do specifiky hereckého materiálu (gesta, hlasu, masky atd.) a vyjadřuje jím její jednání a duševní stavy. Uměním popsat výrazové prostředky a zhodnotit způsob jejich uplatnění v jedinečném hereckém výtvaru znamenaly Vodákovy kritiky mnoho pro výchovu několika generací českých herců. Přesný popis, schopný evokovat prchavý umělecký zážitek, plní neocenitelnou službu historii českého divadla: ve Vodákových referátech jsou od 90. let fixovány rysy dobového hereckého projevu a zachována konkrétní představa o umění jeho největších představitelů. Vodákovy rozbořory rolí H. Kvapilové, M. Hübnerové a zvláště E. Vojana tvoří ve svém souhrnu jedinečné monografické portréty.

Vodák sledoval vývoj českého divadla v celé jeho šíři, nevyhýbaje se činnosti předměstských scén a malých poloprofesionálních či ochotnických souborů. Se zvláštní péčí se zabýval po celý život prací mladých divadelníků a dovedl v ní rozpoznat živé umělecké hodnoty i tehdy, vycházely-li z principů vývojově už vzdálených Vodákovu realistickému východisku: tak patřil například k obdivovatelům režijní tvorby E. F. Buriana a k nejbližším přátelům jeho divadla D.

Vodákovo dílo, představující zejména v české divadelní kritice po metodologické i teoretické stránce zakladatelskou hodnotu, zůstalo za autorova života rozptýleno na stránkách novin a časopisů. Vodák sám mimo několik příležitostných spisků nevydal jediné větší knihy; teprve po jeho smrti vyšlo péčí A. Pražáka, J. Trägra a Vodákovy ženy Antoníny několik svazků kritického díla, jež zachycují nejpodstatnější oblasti jeho kritického odkazu (*Kapitoly o dramatech*, 1941; *Eduard Vojan*, 1943; *Cestou*, 1946).